

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ ЭКСПЕРТИИ

шурои диссертатсионии 6ДКОА-038 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба диссертатсияи Абдукаримзода Қобилҷон Абдукарим дар мавзӯи “Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологӣю биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Heliantus annuus* L.)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 1.5.12. Физиология ва биохимияи растаниҳо

Шароити иқлимӣ минтақаҳои парвариш, инчунин тафовутҳои навъҳои офтобпараст таъсири назаррас ба раванди ташаккул ва рушди киштзори ин зироат мерасонанд. Дар ин замина, яке аз омилҳои муҳимтарин, ки сатҳи ҳосилнокиро муайян месозад, таносуби унсурҳои майдони кишт ва андозаи сатҳи баргҳои растанӣ ба ҳисоб меравад.

Речаи радиатсионӣ дар минтақаҳои ҷанубии Тоҷикистон, нисбат ба дигар вилоятҳои мамлакат, дорои як қатор хусусиятҳои махсус мебошад. Дар ин ҷо тавозуни радиатсионӣ ҳамеша мусбат буда, ба арзишҳои баландтарин мерасад. Ба ҳисоби миёна, ҳаҷми солони энергияи офтобӣ, ки ба сатҳи замин мерасад, дар водии Вахш 159 ккал/см², дар водии Ҳисор -151 ккал/см² ва дар минтақаи Кӯлоб - 155 ккал/см²-ро ташкил медиҳад. Аз ин миқдор радиатсияи фотосинтетикӣ фаъол (РФФ) мутаносибан ба 71,4; 72,5 ва 75,4 ккал/см² баробар мебошад.

Масоили ташаккули массаи биологӣ узвҳои рӯизаминии растаниҳо ва сатҳи ассимилятсионӣ дар аксари зироатҳои кишоварзӣ ба таври кофӣ омӯхта шудаанд. Бо вучуди ин, механизмҳои физиологӣю ҳосилхезии биологӣ офтобпараст дар Тоҷикистон, махсусан навъҳои рағбандиҳандаи баландҳосили он, ҳанӯз ҳам кам таҳқиқ шудаанд. Олимони Пимахин В.Ф., Лекарев В.М., Соловев П.Н. ва дигарон қайд карданд, ки дар ҳудуди мамлакат ин зироатро бештар дар минтақаҳои дорои захираҳои хуби гармӣ ҳамчун кишти такрорӣ барои силос истифода мебаранд. Дар натиҷа, то 200-300 сентнер/га массаи сабз ва то 30 сентнер/га дона ҳосил ба даст оварда мешавад. Дар кори диссертатсионии Абдукаримзода Қ.А. ин андеша инъикоси худро бараъло пайдо кардааст.

Ғайр аз аҳамияти ғизогӣ, офтобпараст барои Тоҷикистон ҳамчун зироати рағғанӣ низ нақши муҳиме дорад, зеро рағғани бадастомадаи он аз сифати баланди ғизоӣ бархурдор аст.

Чунин умумиятҳо боис бар он гардиданд, ки диссертант Абдукаримзода Қ.А. дар ин самт диссертатсияи алоҳидаи илмиро бо номи «Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологӣ биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Heliantus annuus* L.)» рӯи кор оварад.

Шиносоӣ бо маводи диссертатсионӣ, мазмуну мундариҷаи он, таҳлили адабиёти истифодашуда ишора бар он мекунанд, ки дар пайи таҳқиқи мавзӯ диссертанти унвонҷӯй аз сарчашмаҳо, китобу асарҳои таълифкардаи худ маорифпарварон бо забони асл ва дар тарҷумаҳо, асарҳои илмӣ-тадқиқотии олимони ватанию хориҷӣ хуб оғай дошта, аз онҳо самаранок истифода бурдааст.

Дар қисмати муқаддимагии диссертатсия диссертант бо якчанд далел мубрамият ва аҳамияти илмӣ мавзӯи интихобкардаашро нишон медиҳад. Дар қисмати дараҷаи омӯхта шудани мавзӯ бошад, диссертант мавқеи олимони ватанию хориҷиро, ки ба мавзӯи зикршуда даҳлат кардаанд, ба таври мушаххасу нишонрас нишон медиҳад ва самти таҳқиқоташро дақиқ мегардонад.

Аз ин рӯ иқдоми диссертант дар ин ҷода қобили қабул ва дастгирӣ буда, мавзӯю муҳтавои диссертатсия ва автореферати он ба шиносномаи ихтисоси аз рӯйи ихтисоси 1.5.12. Физиология ва биохимияи растаниҳо ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо дода шудааст, мутобиқат мекунад.

Диссертатсияи Абдукаримзода Қ.А. дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ буда, мустақилона навишта шудааст ва ба мавзӯи мубрами рӯз, яъне баррасии низоми таълиму тарбия тааллуқ дорад. Асоснокӣ ва эътимоднокии ҳар як натиҷаи бадастоварда бо коркарди миқдори зиёди маводҳои таҷрибавӣ ба исбот расонда шудааст. Таҳқиқот дар муҳлати 3 сол дар се минтақаи водии Вахш: ноҳияи А. Ҷомӣ - қитъаи Мушкурот, водии Ҳисор - қитъаи таҷрибавии Институти ботаника, физиология ва генетикаи растани АМИТ, минтақаи кӯҳсори Кӯлоб - ноҳияи Мӯъминобод - қитъаи Навбаҳор, гузаронида шуданд.

Таҳқиқоти анҷомёфта дар асоси равишҳои васеи методологӣ, ки он ҳам усулҳои классикии анъанавӣ ва ҳам методҳои муосири

таҳлили илмиро дар бар мегирад, гузароинда шуданд. Маълумотҳои дар раванди таҳқиқоти илмӣ бадастомада бо дар асоси тафсириҳои математикӣ ҳамаҷониба коркард гардида, он ба таъмин намудани об'ективият ва эътимоднокии тафсири натиҷаҳо мусоидат менамояд. Баррасии хулосаҳои таҳқиқот бо дарназардошти таҳлили муқоисавии маводи қаблан ҷамъшудаи илмӣ, ки дар адабиёти хусусӣ вобаста ба ин масъала инъикос ёфтааст, сурат гирифт. Хулосаҳои калидӣ ва аҳамияти амалии натиҷаҳои бадастомада дар маърузаҳо зимни конференсияҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ байналхалқӣ ироа гардида, ҳамчунин дар шакли мақолаҳо дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда нашр шудаанд.

Диссертатсия ба якчанд банди шиносномаи ихтисоси 1.5.12. Физиология ва биохимияи растаниҳо мутобикат мекунад.

Банди 5. Фотосинтез. Рушноӣ ҳамчун омил танзими афзоиш ва инкишофи растаниҳо. Пигментҳо, таҳқиқоти таркиб ва нақши амалкардии онҳо. Асосҳои физиологӣ - биохимиявии фотосинтез.

-Маҳсулнокии ҳолиси фотосинтези навъҳои офтобпараст дар шароити гуногуни иқлимӣ - зербоби 3.4., масоҳати барг ва иқтидори фотосинтетикӣ киштори навъҳои офтобпараст дар шароити гуногуни иқлимӣ-зербоби 3.5., маҳсулнокии биологӣ ва ҳоҷагидорӣ навъҳои офтобпараст дар шароитҳои гуногуни иқлимӣ зербоби 3.6.

Банди 9. Физиологияи мубодилаи об ва речайи обии растаниҳо. Сохтор ва фаъолияти аквапоринҳо.

-зербоби 3.1. Мубодилаи об дар навъҳои растаниҳои офтобпараст омӯхта шуд -зербоби 3.2., танқисии ҳақиқии об ва қобилияти обнигоҳдорӣ барги навъҳои офтобпараст дар шароитҳои гуногуни иқлимӣ нишон дода шудааст -зербоби 3.2.2.

Банди 11. Асосҳои физиологӣ -биохимиявии муқовимати растаниҳо ба шароити ногувори муҳити беруна. Физиология ва биохимияи мутобиктавии растаниҳо ба шароити ногувор. Вокуниши растаниҳо ба ксенобиотикҳо, нанозарраҳо ва таҳти партави радиатсияи муҳити зист.

-Равғаннокӣ ва таркиби кимиёвии дони навъҳои офтобпараст дар шароити гуногуни иқлимӣ -зербоби 3.7.

-Ғизлатнокии шираи ҳуҷайра ва фишори осмотикӣ он дар барги навъҳои офтобпараст дар шароити гуногуни иқлимӣ- зербоби 3.2.3.

Пешниҳод карда мешавад, ки ба тамоми талаботи таҳқиқоти илмӣ, муқаррароти муайянкардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷавобгӯ мебошад ва ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-038 барои ҷимоя карданд қабул карда шавад.

Пешниҳод карда мешавад, ки ба ҳайси муқарризони расмӣ оид

ба диссертатсияи Абдукаримзода Қобилҷон Абдукарим дар мавзуи “Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологиро биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Heliantus annuus* L.)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 1.5.12. Физиология ва биохимияи растаниҳо мутахассисони зерин таъйин карда шаванд:

-**Мирзораҳимзода Ақобир Карим**- доктори илмҳои биология, профессор, ноиби президент ва раиси Шӯъбаи илмҳои биологии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

-**Давлатбек Суҳайло Худоёрбек** - номзади илмҳои биологӣ, декани факултети биологияи Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи М. Назаршоев.

-Ба сифати муассисаи пешбар Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров.

- Барои гузоштани эълони ҳимоя, матни диссертатсия ва автореферат дар сомонаҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

- Пешниҳод карда мешавад, ки барои нашр ва паҳнкунии автореферати диссертатсия иҷозат дода шавад.

-комиссияи экспертӣ пешниҳод менамояд, ки диссертатсия дар шурои диссертатсионии 6D.KOA-038 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул карда шавад.

-доир ба нашр ва паҳнкунии автореферат ва паҳлуҳои дигари арзёбии диссертатсия хулоса пешниҳод мегардад.

Комиссияи экспертӣ диссертатсияи Абдукаримзода Қобилҷон Абдукаримро дар мавзуи “Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологиро биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Heliantus annuus* L.)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 1.5.12. Физиология ва биохимияи растаниҳо баррасӣ намуда, дар асоси банди 60 тартиби додани дараҷаҳои илмӣ

ҚАРОР КАРД:

1. Диссертатсияи Абдукаримзода Қобилҷон Абдукарим дар мавзуи

“Таъсири шароитҳои гуногуни иқлимӣ ба нишондиҳандаҳои физиологӣю биокимиёвӣ ва маҳсулнокии навъҳои офтобпараст (*Heliantus annuus* L.)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 1.5.12. - Физиология ва биохимияи растаниҳо ба ҳимоя қабул карда шавад.

1. Барои ҷойгир намудани эълон оид ба ҳимояи диссертатсия дар сомонаҳои Муассиса ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон розигӣ дода шавад.

2. Барои ҷопи автореферати диссертатсия бо ҳукуки дастнавис (100 адад) ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъин шуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи эксперти:

Доктори илмҳои биологӣ, профессор

Алиев Қ.А.

Аъзои комиссияи эксперти:

Доктори илмҳои биологӣ, профессор

Раҳимов С. Р.

Номзади илмҳои биологӣ, дотсент

Шахсуфбекова О.М.

Имзои Қ.А.Алиев ва С.Р. Раҳимовро тасдиқ мекунам.

Нозири калони шӯъбаи кадрҳои
Институти ботаника, физиология ва
генетикаи растани АМИТ

Подпись

Умарова Н.С.

« 08 » 07

соли 2026

Имзои О.М.Шахсуфбековаро тасдиқ мекунам.

Сардори Раёсати рушди кадрӣ

“ДДТТ ба номи Абуали ибни Сино”

Сафаров Б.

734017, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Карамов, тел:
(+992-37) 224-71-88; 225-80-83. E-mail: ibfgr@bk.ru

« 08 » 07

соли 2026